

Mr Сретко Јанковић

судија Апелационог суда у Београду

ПРЕТПОСТАВКЕ ЗА ИНДИВИДУАЛИЗАЦИЈУ КАЗНЕ

- Увод

Наслов овог реферата могао би бити и другачији, као нпр. „Могућности за избор врсте и висине кривичне санкције“, „Претпоставке за избор кривичне санкције“ или „Могућности за одмеравање казне“ и сл., али његова суштина је да се сагледају могућности за индивидуализацију казне, односно за избор врсте и висине кривичне санкције учиниоцу кривичног дела. Одмеравање казне у кривичном поступку или њена индивидуализација је веома важна делатност суда, а с обзиром да се ова материја не може у потпуности регулисати законом, законодавац нужно суду оставља одређену слободу при избору врсте и висине кривичне санкције, с тим да је и овде суд везан начелом легалитета. Основни задатак реферата је да се сагледа какве могућности за индивидуализацију казне (кривичне санкције) пружа Кривични законик (КЗ) Србије, те како се индивидуализација казне (кривичне санкције) остварује у пракси од стране судова. У том циљу прво су анализирани казни распони у КЗ, могућности за ублажавање казне, ослобођење од казне и др, а затим је анализирано 30 пресуда виших судова са подручја Апелационог суда у Београду које се односе на кривично дело неовлашћена производња и стављање у промет опојних дрога из члана 246. став 1. КЗ, како би се видело на који начин судови врше индивидуализацију казне.

- Појам индивидуализације казне

У суштини индивидуализација казне значи „изрицање учиниоцу кривичног дела оне казне којом ће се по оцени суда, најбоље остварити сврха примене ове кривичне санкције“^{ci}. Другим речима, индивидуализација казне представља „прилагођавање казне конкретно извршеном кривичном делу и његовом учиниоцу узимањем у обзир свих околности случаја, нарочито тежине извршеног дела и степена кривице оптуженог, односно осуђеног“^{cii}. Индивидуализација казне, у најширем смислу, како истиче Хорватић, „значи примјену оне казне према учиниоцу кривичног дјела, којом ће се најбоље остварити сврха кажњавања“^{ciii}. У кривичном праву се користи и појам „индивидуализација кривичне санкције“, који значи овлашћење суда, да у складу са законом, изабере врсту и меру кривичне санкције која ће се применити у конкретном случају. На индивидуализацију казне у судском поступку надовезује се индивидуализација у фази извршења казне, а коју неки називају „индивидуализација

третмана“. По једном становишту, појам индивидуализације кривичне санкције се везује за упознавање личности учиниоца кривичног дела, тј. под овим се подразумева „скуп законских могућности које треба да омогуће да се пре избора и изрицања кривичне санкције упозна личност делинквента“^{iv}.

Треба истаћи да је индивидуализација казне имала своју еволуцију (први пут је спомиње француски правник Raymond Saleilles 1898. године у чувеном делу „Индивидуализација казне“), а највећи значај је имала у остварењу специјане превенције (као једног од циљева кажњавања) кроз ресоцијализацију. Међутим, последњих година двадесетог века због високе стопе рецидивизма у западним земљама дементоване су идеје „о успешности третмана ресоцијализације спроведеног у казним установама“, због чега је доведен у питање и наглашени значај специјалне превенције, „те је дошло до враћања на остварење успешне социјалне заштите и појачаног интереса за генералну превенцију, која се може, између осталог, постићи и кривичним кажњавањем“^v. Неки сматрају да је индивидуализација казне заснована на ресоцијализацији погодовала самовољи па и злоупотребама (B. Schöneman), па уместо индивидуализације која се заснива на ресоцијализацији „основни принцип у области кривичних санкција постаје сразмерност казне, односно друге кривичне санкције са тежином учињеног кривичног дела“^{vi}. У вези с тим, З. Стојановић сматра да је тешко поставити границу између појмова одмеравање казне и индивидуализација казне, односно да индивидуализација казне у ширем смислу одговара појму одмеравања казне, због чега је тај појам сувишан^{vii}.

- Основне претпоставке за индивидуализацију казне

У савременом кривичном праву и за казну важи начело легалитета, тј. закон приликом прописивања одређеног кривичног дела истовремено прописује и казну, односно кривичну санкцију за то дело. Дакле, на учиниоца се може применити само она казна (санкција) која је законом прописана за конкретно кривично дело, а уз испуњење одређених улова које закон прописује, суд казну може евентуално ублажити, учиниоца ослободи од казне, изрећу условну осуду и сл.

Неспорно је да је материја одмеравања казне таква да се не може стриктно регулисати законом, па се због тога суду морају дати „велика овлашћења у одлучивању о избору мјере и врсте санкције, јер се другачије не може остварити принцип индивидуализације у овој области“^{viii}. Разматрајући однос принципа легалитета и принципа индивидуализације, Ж Хорватић истиче да први принцип представља „гаранцију да нико неће бити кажњен строже од најтеже врсте и мјере казне за одређено кривично дјело, и истовремено гаранцију да ће бити кажњен управо одређеном врстом и мјером казне која се на основу законских прописа могла са доста високим ступњем вјеројатности и извјесности предвидјети“, док принцип индивидуализације у прописивању и изрицању казне „осигурава оптималну реализацију сврхе кажњавања на тај начин што се за одређено кривично дјело, конкретном учиниоцу изабере она врста и

мјера казне од прописаних за то дјело, која је с обзиром на све субјективне и објективне околности највише прилагођена том случају^{41x}.

Да би се реализовао принцип индивидуализације кривичне санкције, неопходно је, пре свега, да постоји развијен систем кривичних санкција (казне, мере безбедности, алтернативне кривичне санкције, и др.), да су за поједина кривична дела прописане алтернативне казне или санкције, затим, како је одређена сврха кажњавања и сврха кривичних санкција, каква су овлашћења суда при избору врсте и висине кривичне санкције, затим како су одрђени казни оквири за казну затвора и новчану казну, какве су могућности суда за ублажавање казне и ослобођење од казне, какве су могућности за изрицање мера упозорења и сл. Свакако, једна од претпоставки за индивидуализацију кривичне санкције је и то какве су могућности за упознавање личности учиниоца кривичног дела коме треба изрећи кривичну санкцију. На крају, веома је важна и стручна оспособљеност судијског кадра, јер судије поред правничког знања треба да поседују и знања из области психологије, социологије, психијатрије, и др., која им могу бити од користи при избору врсте и висине кривичне санкције у кривичном поступку.

- Претпоставке за индивидуализацију кривичне санкције према КЗ

Већина теоретичара сматра да КЗ пружа солидну основу за индивидуализацију кривичне санкције, односно да законска решења садрже потребне претпоставке за индивидуализацију кривичне санкције. Међутим, изменама и допунама КЗ из 2009. године уведена су одређена ограничења која сужавају могућности за индивидуализацију кривичне санкције, о чему ће би речи касније.

Пре свега, одредбама члана 4. и 42. КЗ прописане су општа сврха кривичних санкције и сврха кажњавања, па је сврха кривичних санкција „сузбијање дела којима се повређују или угрожавају вредности заштићене кривичним законодавством“, док је сврха кажњавања: „1) спречавање учиниоца да чини кривична дела и утицање на њега да убудуће не чини кривична дела; 2) утицање на друге да не чине кривична дела; 3) изражавање друштвене осуде за кривично дело, јачање морала и учвршћивање обавезе поштовања закона“. Дакле, КЗ као сврху кажњавања одређује и специјалну и генералну превенцију. Треба истаћи да је законом пописана и посебна сврха мера упозорења, мера безбедности и васпитних мера.

Може се рећи да КЗ садржи и релативно развијен систем кривичних санкција, с обзиром да предвиђа четити врсте казни (затвор, новчана казна, рад у јавном интересу и одузимање возачке дозволе), мере упозорења (условна осуда и судска опомена), мере безбедности (9 мера) и васпитне мере^x (мере упозорења, мере појачаног надзора и заводске мере). Одредбама КЗ прописани су општи минимуми и максимуми казне затвора и новчане казне, те колико је најкраће и најдуже трајање рада у јавном интересу и одузимања возачке дозволе.

Од значај за индивидуализацију кривичне санкције су и општа правила за одмеравање казне (прописане казне, олакшавајуће и отежавајуће околности, и др.), одредбе о ублажавању казне, одредбе о ослобођењу од казне, и др.

Када су у питању распони казни, углавном се сматра да су они доста широки и омогућавају суду одлучујућу улогу при избору врсте и висине казне у сваком конкретном случају. Тако З. Стојановић сматра да су широки распони казни у закону „уступак увреженом схватању у нашој теорији и пракси да се казна мора индивидуализовати, пре свега с обзиром на личност учиниоца кривичног дела^{cxі}. Велики број казних оквира треба сматрати као нешто позитивно, „јер већи број казних оквира омогућава потпуније прилагођавање казне тежини предвећених кривичних дела уз боље могућности индивидуализације казни у конкретним случајевима^{cxii}“.

Распони казни у КЗ су следећи:

I) Кривична дела за која је прописна само новчана казна (број крив. дела)

- 1) од 20 до 100 дневних износа или од 40.000 до 200.000 динара..... 1
- 2) од 30 до 120 дневних износа или од 20.000 до 200.000 динара 1
- 3) од 60 до 180 дневних износа или од 30.000 до 300.000 динара 2
- 4) од 80 до 240 дневних износа или од 150.000 до 450.000 динара 1

II) Кривична дела за која је прописана новчана казна или казна затвора

- 1) новчана казна или затвор до 3 месеца 5
- 2) новчана казна или затвор до 6 месеци18
- 3) новчана казна или затвор до једне године.....77
- 4) новчана казна или затвор до две године47
- 5) новчана казна или затвор до три године45

III) Кривична дела за која је прописана казна затвора

- 1) затвор до 3 месеца 1
- 2) затвор до једне године.....4
- 3) затвор до две године..... 3
- 4) затвор до три године..... 87
- 5) затвор од три месеца до три године 61
- 6) затвор од шест месеци до три године 3

7) затвор до четири године	4
8) затвор од три месеца до четири године	1
9) затвор до пет година	1
10) затвор од три месеца до пет година	30
11) затвор од шест месеци до пет година	133
12) затвор од најмање три године	1
13) затвор од једне до пет година	19
14) затвор од једне до шест година	3
15) затвор од једне до седам година	1
16) затвор од једне до осам година	127
17) затвор од две до осам година	2
18) затвор од једне до десет година	18
19) затвор од две до десет година	87
20) затвор до две до дванаест година	60
21) затвор до три до дванаест година	11
22) затвор од једне до петнаест година	3
23) затвор од три до петнаест година	46
24) затвор од пет до петнаест година	33
25) затвор од пет до осамнаест година	1
26) затвор од најмање пет година	26
27) затвор од најмање десет година	37
28) затвор од најмање пет година или 30 до 40 година	9
29) затвор од најмање десет година или 30 од 40 година	36
IV) Кривична дела за која је кумулативно прописана казна затвора и новчана казна	
1) затвор до шест месеци и новчана казна	3
2) затвор до две године и новчана казна	3

3) затвор од три месеца до три године и новчана казна	16
4) затвор до три године и новчана казна	7
5) затвор од шест месеци до пет година и новчана казна	17
6) затвор од једне до осам година и новчана казна	15
7) затвор од једне до десет година и новчана казна	5
8) затвор од три до десет година и новчана казна	1
9) затвор од две до дванаест година и новчана казна	6
10) затвор од пет до петнаест година и новчана казна	1

Треба напоменути да КЗ садржи и два ограничења у погледу висине казне, и то код кривичног дела из члана 221. став 1. КЗ, где казна не може да буде већа од казне прописане за дело којим је ствар прибављена, те код кривичног дела из члана 333. став 4. КЗ, где казна не може бити тежа ни поврсти ни по висини од казне прописане за кривично дело које је извршило лице којем је пружена помоћ.

Разматрајући прописане распоне казни узети су у обзир како основни облици појединих кривичних дела, тако и привилеговани и квалификовани облици појединих кривичних дела. Међутим, нису узети у обзир распони казни у тзв. споредном кривичном законодавству.

Као што се може видети из прегледа прописаних распона казни, највећи број кривичних дела има прописани распон од шест месеци до пет година затвора (133), затим од једне до осам година затвора (127), затим казна затвора до три година (87), затим казна затвора од две до десет година, новчана казна или затвор до једне године (77), итд. С друге стране, поједини распони казни појављују се само код једног кривичног дела (за три кривична дела за која је прописна само новчана казна, затим затвор до три месеца, затвор до пет година, затвор од најмање три године, затвор од три месеца до четири године, затвор од једне до осамнаест година), а поједини распони се појављују само код два или три кривична дела. Када је у питању најтежа казна (затвор од 30 до 40 година) она се може изрећи за 45 кривичних дела, с тим што је у 9 случајева прописана алтернативно са казном затвора од најмање пет година а у 36 случајева алтернативно са казном затвора од најмање десет година.

КЗ прописује да се у одређеним случајевима учиниоцу кривичног дела „казна може ублажити“, с тим што је могућност ублажавања казне предвиђена и у општем делу, а то је у 12 случајева (нпр. члан 19. став 3., члан 20. став 3., члан 21. став 2., члан 23. став 3., и др.) и у посебном делу код кривичног дела из члана 375. став 6. Осим тога, одредба члана 429. КЗ прописује да се „за кривично дело против Војске Србије за које је прописана казна затвора до три године, уместо кривичне санкције може се војном лицу изрећи дисциплинска казна односно мера утврђена законом, ако је дело добило нарочито лак вид и ако то захтевају интереси службе“, а таквих кривичних дела је 39 из

групе кривичних дела против Војске Србије. Могућност ублажавања казне предвиђена је и у случају постојања „нарочито олакшавајућих околности“ ако суд „оцени да се и са ублаженом казном може постићи сврха кажњавања“

Ублажавање казне могуће је и у свим случајевима где је законом прописано да се учинилац може „ослободити од казне“. Могућност ослобођења од казне предвиђена је у општем делу у шест случајева (нпр. члан 19. став 3., члан 20. став 3., члан 31., и др.) а специфичан основ за ослобођење од казне предвиђен је у члану 58. став 2. КЗ тј. ако учиниоца нехатног кривичног дела „последике дела тако тешко погађају да изрицање казне у таквом случају очигледно не би одговарало сврси кажњавања“. Постоје још два посебна основа за ослобођење од казне у општем делу а то су стварно кајање (члан 58. став 3.) и поравнање учиниоца и оштећеног (члан 59.). У посебном делу код 21 кривичног дела предвиђена је могућност ослобођења од казне (нпр. члан 191. став 4., члан 246. став 5., члан 246а. став 1 и 2., члан 319. став 4., члан 328. став 6., и др).

Могућност ублажавања казне постоји и у случају покушаја кривичног дела, с тим што је у члану 30. КЗ прописано да се кажњава за покушај кривичног дела за које се може изрећи казна затвора од пет година или тежа казна, а број таквих кривичних дела је велики. За покушај другог кривичног дела кажњавање је могуће само у случајевима када то закон изричито прописује код појединих кривичних дела у посебном делу, а то је код 15 кривичних дела.

За један број кривичних дела у КЗ није прописан посебни минимум казне затвора, а уз казну затвора је алтернативно је прописана и новчана казна, а то је код 195 кривичних дела, што значи да је код тих кривичних дела могуће ублажавање казне изрицањем блаже врсте казне (новчане казне, која је алтернативно прописана или казне рада у јавном интересу). Код једног броја кривичних дела прописана је само казна затвора без посебног минимума, а таквих кривичних дела је 84, што значи да је и код тих кривичних дела могуће изрицање блаже врсте казне (новчане казне или казне рада у јавном интересу) у складу са одредбом члана 57. став 7 КЗ. Код 12 кривичних дела КЗ прописује да се учинилац „неће казнити“, а према одредби члана 112. став 29. КЗ то значи да у том случају нема кривичног дела.

С обзиром на услове који су прописани за изрицање условне осуде (члан 66. КЗ), ова кривична санкција се може изречи код великог броја кривичних дела, а судска опомена, с обзиром на услове за њено изрицање (члан 77. КЗ) може се изрећи за најмање 100 кривичних дела.

На крају, од значаја за избор врсте и висине кривичне санкције, односно за индивидуализацију су значајне и одредбе члана 40. и 41. Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица, где је предвиђена могућност изрицања васпитних мера и малолетничког затвора пунолетним учиниоцима кривичних дела за кривична дела која су учинили као малолетници, односно могућност изрицања васпитних мера млађим пунолетним лицима.

Имајући у виду све напред изнето, може се закључити да наше кривично законодавство садржи солидне основе за избор врсте и висине кривичне санкције, односно потребне претпоставке за индивидуализацију казне. Међутим, изменама и допунама КЗ из 2009. године, осим подизања минимума и максимума казне затвора за поједина кривична дела и кумулативног прописивања новчане казне за већи број кривичних дела, предвиђена су и ограничења института ублажавања казне, која су подвргнута оправданој критици^{xiii}. Ова ограничења се односе на искључивање ублажавања казне код осам кривичних дела из посебног дела КЗ, која су набројана у члану 57. став 2., те искључивање ублажавања казне у случају специјалног поврата. На овај начин одредба члана 57. став 2. КЗ је у супротности са одредбом члана 13. КЗ. Оваква ограничења сужавају могућности за избор врсте и висине кривичне санкције, односно остварење начела индивидуализације.

- Упознавање личности учиниоца кривичног дела

Да би се остварило начело индивидуализације кривичне санкције неопходно је и упознавање личности учиниоца кривичног дела. С друге стране, упознавање личности учиниоца кривичног дела омогућава да се разјасне конкретни услови који су погодвали извршењу дела, а ради спровођења мера превенције криминалитета. Значај упознавања личности учиниоца произилази и из више одредаба КЗ. Пре свега, у члану 33. се као сврха кажњавања одређује „спречавање учиниоца да чини кривична дела и утицање на њега да убудуће не чини кривична дела“, што је тешко остварити ако се не упозна личност учиниоца кривичног дела. Већина околности које се помињу у одредби члана 54. тичу се личности учиниоца кривичног дела (побуде из којих је дело учињено, ранији живот учиниоца, личне прилике учиниоца, држање учиниоца после извршеног кривичног дела и друге околности које се односе на личност учиниоца).

Од значаја за индивидуализацију кривичне санкције су и одређене одредбе Законика о кривичном поступку, а то је, пре свега, одредба члана 255. став 1., којом је регулисана обавеза истражног судије да пре завршетка истраге прибави податке о окривљеном предвиђене у члану 89. став 1. ЗКП, податке о ранијим осудама, те податке о његовом понашању за време издржавања казне затвора или друге кривичне санкције (ако се налази на издржавању казне или санкције), а по потреби и „податке о ранијем животу окривљеног и о приликама у којима живи, као и о другим околностима које се тичу његове личности“. Значајна је и одредба става 2. истог члана, којом је предвиђено прибављање списка предмета или оверених преписа пресуда ако долази у обзир изрицање јединствене казне којом ће бити обухваћене и казне из ранијих пресуда, као и још неке одредбе ЗКП (нпр. члан 361. став 8., према којој је суд дужан да у образложењу пресуде наведе околности које је узео у обзир при одмеравању казне и др.). Сличне одредбе садржи и нови ЗКП, па је тако у члану 309. (прибављање података о осумњиченом) прописано да је обавеза јавног тужиоца да пре завршене истраге прибави податке о осумњиченом, и др., а „ако је потребно може одредити прегледе и психолошка испитивања осумњиченог“, док је одредбом члана 428. став 10. прописано

шта треба да садржи образложење одлуке о казни у пресуди, односно, које чињенице је суд узео у обзир при одмеравању казне.

Упознавање личности учиниоца кривичног дела врши се кроз делатност истражног судије (односно јавног тужиоца по новом ЗКП) у прикупљању података о окривљеном, његовим ранијим осудама и ранијем животу и др., извесни подаци се добијају и путем испитивања сведока, затим вештачењем код утврђивања урачунљивости окривљеног. Један од начина прибављања података о личности учиниоца кривичног дела је тзв. социјална анкета, коју врше социјални радници, а из ње се сазнају подаци о приликама у којима је окривљени живео и у којима се формирао као личност (породица, школа и др.), околности које су погодиле извршењу кривичног дела и сл. Најпотпунији начин упознавања личности учиниоца кривичног дела је тзв. криминолошка експертиза, која у извесном смислу има карактер вештачења у коме учествује више стручњака различитих специјалности (психијатри, психолози, социјални радници, и др), који применом различитих метода настоје што боље упознати окривљеног. Међутим, „појам опсервације личности не може се подвести под утврђивање душевног здравља учиниоца у смислу одређивања урачунљивости или неурачунљивости; по садржају и циљу то су две различите ствари“^{cxiv}.

- Индивидуализација кривичне санкције у пракси

Како се у пракси врши избор врсте и висине кривичне санкције, односно индивидуализација кривичне санкције, тешко је утврдити без једног свеобухватног истраживања, али дугогодишњи рад у пракси даје ми за право да истакнем да се овој важној делатности суда не поклања довољна пажња. За такво стање постоји више разлога, а неки од њих су: преоптерећеност судова кривичним предметима, недовољно упознавање личности учиниоца кривичног дела у току поступка, шаболнски приступ при одмеравању казне или друге кривичне санкције, недовољна активност другостепених судова у жалбеном поступку код одлучивања о казни и др. Многи сматрају да се код одмеравања казне примењују неке врсте „тарифа“, односно да се казна одмерава по утиску, а неки истичу да у недостатку прецизнијих законских критеријума „у судској пракси се већином примењује одмеравање казне квантификовано на основу вредности одузете противправне користи (код имовинских деликата), или на основу одузете количине дроге, односно на основу степена алкохолисаности код саобраћајних прекршаја и кривичних дела“, те да ова шематизација „изостаје код тешких кривичних дела, која се пресуђују у ретким случајевима, а где се, због тешких последица и узнемирења јавности, води посебно рачуна о свим елементима кажњавања“^{cxv}.

Пре свега, почев од истраге, па до завршетка главног претреса не поклања се довољна пажња утврђивању околности значајних за одмеравање казне. Иако одредба члана 255. ЗКП обавезује истражног судију да пре завршене истраге прибави податке о окривљеном наведене у члану 89. став 1. ЗКП, ако они не одстају или их треба проверити, те податке о ранијим осудама, ово се у пракси углавном своди на

прибављање података из казнене евиденције. Међутим, подаци које пружа извод из казнене евиденције нису довољни за боље упознавање личности учиниоца, јер се потпунији подаци за оцену поврата, мотива за извршење кривичног дела, и сл. могу видети тек из пресуде. И подаци о личности окривљеног наведени у одредби члана 89. став 1. ЗКП у потпуности се не прибављају, већ се обично прихватају подаци које даје сам окривљени, а да се они при том не проверевају (нпр. породично стање, имовинске прилике, приходи које окривљени остварује, и сл.)

У случајевима кад се посумња у урачунљивост окривљеног, а посебно у случајевима кад је кривично дело учињено услед зависности од употребе алкохола или опојних дрога, из налаза из мишљења вештака (који у одређеној мери врши опсервацију личности окривљеног) могуће је у извесној мери упознати личност учиниоца, што може помоћи код индивидуализације казне, односно при избору врсте и висине кривичне санкције. У појединим случајевима, код одређених кривичних дела (нпр. насиље у породици) судови прибављају тзв. социјалну анкету од надлежног органа, из које се такође могу сазнати одређени подаци од значаја за избор врсте и висине кривичне санкције (нпр. о породичним окружењу у којем је окривљени живео и школовао се и сл.).

Чак и кад суд располаже са довољно података о личности учиниоца кривичног дела од значаја за индивидуализацију кривичне санкције, те податке не користи при образлагању одлуке о казни (кривичној санкцији) у образложењу пресуде. Стога су у праву они који тврде да су образложења одлуке о казни најслабији део пресуда наших судова.

Да би видели како се врши избор казне у пракси, анализирали смо 30 пресуда виших судова са подручја Апелационог суда у Београду из 2010. и 2011. године за кривично дело из члана 246. став 1. КЗ. Ово кривично дело је изабрано због тога што је изменама и допунама КЗ из 2009. године за ово кривично дело повећан посебни минимум казне затвора са две на три године (тако да је за ово кривично дело прописана казна затвора од три до 12 година), те искључена могућност ублажавања казне. У вези са овим кривичним делом раније је било доста критика на рачун „благе казнене политике судова“, јер су изричане казне близу прописаног минимума, а често су казне и ублажаване, па смо желели видети какве се сада казне изричу за ово кривично дело.

Од анализираних 30 пресуда у 18 (60,00%) учиниоцима је изречена казна затвора у трајању од три године, односно минимална казна прописана за ово кривично дело, док је у 8 пресуда (26,67%) учиниоцима изречена казна затвора у трајању од три године и шест месеци. У осталим пресудама (13,33%) у једном случају је изречена казна затвора у трајању три године и три месеца, у једном три године и пет месеци, а у једном казна затвора у трајању од четири године. На крају, у једном случају је изречена казна затвора у трајању од шест месеци, иако није било могуће ублажававање казне, па је Апелациони суд у Београду преиначио пресуду у том делу и окривљеном изрекао казну затвора у трајању од три године.

Дакле, из анализираних случајева се види да је скоро 2/3 казни изречено на граници минимума казне прописаног за ово кривично дело, док се све остале изречене казне крећу у распону од три до четири године затвора, што значи да су судови користили само једну трећину прописног распона казне за ово кривично дело.

С обзиром да ово кривично дело има више алтернативно прописаних радњи, у анализираним случајевима у 25 пресуда се радило о „неовлашћеном држању опојне дроге ради продаје“, у три пресуде учинилац је оглашен кривим и за „неовлашћено држање опојне дроге ради продаје“ и за „продају опојне дроге“, у једном случају радило се само „о продаји опојне дроге другом лицу“, док је у једном случају радило „о преношењу опојне дроге ради продаје“ (држављанка Боливије која је преносила око 900 грама кокаина у 118 капсула које је прогутала).

Чини се да количина опојне дроге није била један од одлучујућих критеријума који су утицали на висину казне, с обзиром да се у анализираним случајевима количина дроге кретала од 3,18 до 491,43 грама хероина, или од 15,31 до 466,69 грама, односно 1.683,18 грама марихуане, те између 6,50 и 94,93 грама кокаина, а као што смо видели изречене казне се крећу у распону од три до четири године затвора.

На висину изречене казне није значајније утицала ни ранија осуђиваност учиниоца, јер је 12 лица раније осуђивано за различита кривична дела, а у пет случајева је тим лицима изречена минимална казна затвора у трајању од три године, док је у осталим случајевима учиниоцима (шест лица) који су раније осуђивани изречена казна затвора у трајању од три године и шест месеци, а једном лицу које је раније осуђивано изречена је казна затвора у трајању од четири године. Иако се у једном случају радило о специјалном повратнику (раније осуђиван за кривично дело из члана 246. став 1. КЗ), њему је изречена казна затвора у трајању од три године и шест месеци.

Када се анализирају олакшавајуће околности које су судови ценили код одмеравања казне, видљиво је да се ради о тзв. уобичајеним околностима као што су: младост, породичне прилике, неосуђиваност, незапосленост, смањена урачунљивост, коректно држање пред судом, које су очигледно утицале да судови изрекну казне на граници прописаног минимума казне за ово кривично дело или незнатно изнад тог минимума.

Када је у питању упознавање личности учиниоца кривичног дела, то се углавном сводило на прибављање извода из казнене евиденције, те је ранија осуђиваност цењена као отежавајућа околност, док је у неколико случајева вршено неуропсихијатријско вештачење ради утврђивања урачунљивости учиниоца, те је утврђена смањена урачунљивост цењена као олакшавајућа околност.

Ни другостепени суд, тј. Апелациони суд у Београду није у значајнијој мери кориговао изречене казне у правцу њуховог повећања иако се у већини случајева тужилац жалио због одлуке о казни. Тако је у 24 случаја првостепена пресуда потврђена, док је у 6 случајева пресуда преиначена у односу на одлуку о казни (у једном случају, који је већ поменут, казна затвора у трајању од шест месеци је преиначена на казну затвора у трајању од три године, у два случаја са три године затвора казна је повећана на три

године и шест месеци, у два случаја казна је са три године повећана на четири године затвора и у једном случају казна од три године и шест месеци је повећана на четири године затвора).

Иако анализирани узорак (30 пресуда) није адекватан, ипак се може стећи одређена слика на који начин судови врше одмеравање казне, односно како се врши индивидуализација казне у пракси. Наиме, стиче се утисак да судови изричу тзв. устаљене казне, посебно ако се увере да су те казне већином прихватљиве и за другостепени суд. Дакле, када се имају у виду анализирани случајеви из судске праксе, јасно се показује, како то истиче З. Стојановић^{xvi}, да је законодавац „на доста невешт начин покушао да судску праксу ограничи“, тј. да се често ублажавање казни смањи или ограничи. У вези с тим, сматра да у основи тог потеза није само смањење могућности за ублажавање казне, „него и уверење (које се толико пута показало погрешним) да се прописаним строгим казнама може остварити генерална превенција“.

Да судови не поклањају довољно пажње при одмеравању казне показује и следећи пример. Наиме, у једној пресуди^{xvii} суд је двојицу окривљених огласио кривим због кривичног дела тешке крађе из члана 204. став 1. тачка 1. КЗ, у вези члана 30. КЗ и применом одредаба о ублажавању казне осудио их на казне затвора у трајању од по осам месеци, при чему нису дати ни адекватни разлози за одлуку о казни. Тако суд обојици окривљених као олакшавајућу околност цени то што се оштећени није придружио кривичном гоњењу (што и није олакшавајућа околност), док им као отежавајућу околност цени њихову ранију осуђиваност. Међутим, суд уопште не наводи по ком основу је извршио ублажавање казне (да ли због покушаја кривичног дела или због постојања нарочито олакшавајућих околности) нити наводи да је првооптужени четири пута осуђиван за тешку крађу и два пута за одузимање возила а другооптужени два пута осуђиван за тешку крађу, па с обзиром да се ради о специјалним повратницима, повређен је кривични закон, јер су казне ублажене противно одредби члана 57. став 3. КЗ.

- **Закључна разматрања**

Индивидуализација кривичне санкције је сложена и деликатна делатност суда у кривичном поступку, јер суд из спектра кривичних санкција које му стоје на располагању треба да изабере и изрекне ону којом ће се најбоље остварити сви циљеви примене кривичних санкција. Да би се остварила индивидуализација, односно да би суд могао да изабере врсту и меру кривичне санкције коју ће изрећи учиниоцу кривичног дела, неопходно је постојање одређених претпоставки о којима је било речи. Анализом одредаба КЗ дошли смо до закључка да наш КЗ даје солидне основе за индивидуализацију кривичне санкције у сваком конкретном случају, с тим што су последњим изменама и допунама КЗ у извесној мери сужене могућности за индивидуализацију кривичне санкције. Иако је у последње време индивидуализација казне све мање заснива на ресоцијализацији и специјалној превенцији, за правилан избор врсте и висине кривичне санкције неопходно је у извесној мери и упознати

личност учиниоца кривичног дела коме се изриче кривична санкција, нарочито код појединих категорија учинилаца кривичних дела.

Када је у питању индивидуализација кривичних санкција у пракси, анализирани случајеви показују да судови не поклањају довољно пажње овој делатности. Наиме, судови су првенствено сконцентрисани на утврђивање објективних елемената кривичног дела и кривице, а када дође на ред индивидуализација и одмеравање казне, томе се прилази као некој споредној ствари у кривичном поступку. Околности од значаја за одмеравање казне се често не утврђују нити проверавају у току поступка, па до одмеравања казне обично долази по утиску стеченом током поступка. С обзиром на такав приступ, онда ни образложење одлуке о казни у пресуди није на потребном нивоу, већ се у многome своди на стереотипно набрајање олакшавајућих и отежавајућих околности које су цењене при одмеравању казне, без икакве њихове анализе и оцене у којој мери су утицале на казну која је изречена. Иако преоптерећеност судова кривичним предметима представља велики проблем, судови морају више пажње посветити индивидуализацији кривичне санкције, а на томе морају инсистирати и другостепени судови.

АПСТРАКТ:

У реферату аутор указује на значај индивидуализације казне у кривичном поступку, затим анализира какве могућности за избор врсте и висине кривичне санкције пружа Кривични законик Србије, те на крају указује како се индивидуализација казне остварује у пракси судова. Испитујући могућности за индивидуализацију казне, аутор је сачинио преглед казних распона у КЗ, сагледао какве су могућности за ублажавање казне, ослобођење од казне и др., те истакао значај упознавања личности учиниоца кривичног дела. Кроз анализу 30 пресуда виших судова са подручја Апелационог суда у Београду предочено је на који начин судови врше индивидуализацију казне у кривичном поступку, закључујући да се одмеравању казне, односно индивидуализацији казне од стране суда не поклања потребна пажња.

КЉУЧНЕ РЕЧИ:

казна, кривична санкција, индивидуализација, казни распони, судска пракса

ⁱ Н. Срзентић, А. Стајић и Љ. Лазаревић (1995): Кривично право Југославије (општо део), „Савремена администрација“, Београд, стр. 308

ⁱⁱ Мала енциклопедија, (1986), „Просвета“, Београд, стр.874

-
- iii Ж. Хорватић (1979): Принципи легалитета и индивидуализације казне у југословенском кривичном праву прије и анкон доношења нових кривичних закона, ЈРКК 1/79
- iv Љ. Лазаревић (1998): Индивидуализација кривичних санкција и њено место у политици сузбијања криминалитета, у Зборнику „Утврђивање чињеничног стања, изрицање и извршење кривичних санкција“, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд
- v Н. Мрвић-Петровић и Ђ. Ђорђевић (1998): Моћ и немоћ казне, „Војноиздавачки завод“ Београд и Институт за криминолошка и социолошка истраживања, стр. 20
- vi З. Стојановић (2005): Нове тенденције у науци кривичног права и нека питања нашег материјалног кривичног законодавства, „ревија за криминологију и кривично право 2-3/05
- vii З. Стојановић (2010): Кривично право (општи део), „Правна књига“, Београд, стр. 269
- viii Ф. Бачић (1986): Кривично право (опћи дио), Правни факултет Загреб, стр. 466
- ix Ж Хорватић (1979): Принципи легалитета и индивидуализације казне... оп. цит
- x Прописане у Закону о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетника
- xi З. Стојановић (2005): Нове тенденције у науци кривичног права...оп. цит.
- xii М. Ђорђевић:(2005):Казнени оквири у Предлогу новог Кривичног законика, у Зборнику: „Нове тенденције у науци кривичног права и наше кривично законодавство“, Златибор, стр. 131-132
- xiii Н. Делић (2010): Забрана (искључење) ублажавања казне у одређеним случајевима, у Зборнику: „Стање криминалитета у Србији и правна средства реаговања“, IV део, стр. 177
- xiv Љ. Лазаревић (1998): Индивидуализација кривичних санкција и њено место у политици сузбијања криминалитета, оп. цит., стр. 138
- xv Н. Мрвић-Петровић и Ђ. Ђорђевић(1998): Моћ и немоћ казне, оп. цит. стр. 25
- xvi З. Стојановић (2011): Кривично право, људска права и глобална криза, у зборнику Заштита људских права и слобода у време економске кризе, Тара 2011, стр. 22
- xvii Пресуда Првог основног суда у Београду К 20888/10 од 05.7.2011. године